

Jubileum Mojmir Benzu (*25. 4. 1941)

Mojmir Benza's Jubilee
(*25. 4. 1941)

Juraj Zajonc

Kontakt / Contact

PhDr. Juraj Zajonc, CSc., Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV, Klemensova 19, 811 08 Bratislava, Slovenská republika, e-mail: juraj.zajonc@savba.sk

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-8583-0158>

Ako citovať / How to cite

Zajonc, J. (2021). Jubileum Mojmir Benzu (*25. 4. 1941). *Etnologické rozpravy*, 28(2), 105-109.

V tomto roku oslávil okrúhle životné jubileum PhDr. Mojmir Benza, PhD., bývalý vedúci vedecký pracovník Ústavu etnológie a sociálnej antropológie SAV. Jeho profesijná dráha etnológa sa začala v roku 1964 vo vtedajšom Etnografickom ústave (dnes Etnografické múzeum) Slovenského národného múzea v Martine. Pracovať tu začal na podnet riaditeľa Štefana Mruškoviča už ako študent posledného, 5. ročníka etnografie a folkloristiky so zameraním na mimoeurópske kultúry na Filozofickej fakulte Univerzity Karlovej v Prahe. Štúdium ukončil v roku 1966 ako prvý profesionálny etnológ s touto špecializáciou na Slovensku (Mruškovič, 2001).

Po nástupe do Etnografického ústavu síce usporiadal tamojšiu cudzokrajnú zbierku, no udalosti v nasledujúcich rokoch spôsobili, že sa začal venovať tradičnému odevu a tradičnému staviteľstvu a bývaniu na Slovensku. Orientácia na staviteľstvo a bývanie bola spätá s budovaním Múzea slovenskej dediny, skanzenu ako súčasť EÚ SNM v Martine. Ako člen tímu sa M. Benza podieľal na celoslovenskom výskume, ktorý v rokoch 1974 – 1980 aj organizoval a riadil. Taktiež autorsky spracoval libretá a scenáre expozícií prezentujúcich v skanzene oblasti Liptov a (nerealizované) Podunajsko. Štúdium tradičného odevu, v rámci ktorého napríklad vytvoril v spoluautorstve s Magdalénou Kaňovou publikáciu

Ľudové kožuchy (1970), bolo previazané s prípravou novej expozície múzea v rokoch 1970 – 1975. Ako člen autorského kolektívu pripravil časť s názvom **Človek a odev** (Benža, 2003). Sprístupnená bola v roku 1974. Tento na Slovensku najväčší muzeálne prezentovaný súbor tradičného odevu rurálneho prostredia je návštevníkom SNM – EM v Martine prístupný dodnes.

Od roku 1969 sa M. Benža – spolu so Soňou Kovačevičovou a Jánom Podolákom – zaoberal aj prípravou koncepcie **Etnografického atlasu Slovenska** (1990). V roku 1980 sa jeho pracoviskom stal Národopisný ústav SAV (dnes ÚESA SAV), kde už ako člen výskumného, autorského a redakčného tímu pokračoval v tvorbe tohoto jedného z dvoch – čo do časovej náročnosti i šírkou riešiteľského tímu – najrozsiahlejších diel slovenskej etnológie v 20. storočí. V atlase bol autorom a odborným redaktorom kapitoly o odevu a obuvi. Do prípravy druhého z dvoch spomenutých diel, ktorým bola **Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska** (1995), sa zapojil v druhej polovici 80. rokov, keď sa podieľal na spracovaní východiskového heslára. V encyklopédii bol následne redaktorom i autorom hesiel z oblastí dejiny vedného odboru a etnické spoločnosti.

V roku 1988 sa M. Benža stal vedúcim Oddelenia vedeckých informácií NÚ SAV a ťažiskom jeho aktivít sa stal projekt integrovaného informačného systému, ktorý mal prepojiť fondy výskumných správ, obrazových dokumentov atď. etnologických pracovísk na Slovensku. Hoci sa projekt v dôsledku organizačných zmien na pracovisku po roku 1989 nerealizoval, bol dôležitou etapou procesu elektronizácie informačno-dokumentačnej práce v ÚESA SAV. Triednik, ktorý M. Benža vtedy vytvoril – publikovaný v roku 2005 pod názvom **Etnológia: Odborový rubrikátor** – tvorí v súčasnosti napríklad jedno z východísk digitalizácie Vedeckých zbierok ÚESA SAV.

V 90. rokoch M. Benža sústredil pozornosť na teoretické otázky etnicity a na etnické menšiny na Slovensku i na slovenské menšiny v zahraničí. Spolu s Rastislavou Stoličnou, Ľubicou Falťanovou a Petrom Slavkovským z NÚ SAV realizovali od roku 1991 výskum tradičnej rurálnej kultúry Slovákov v krajinách strednej a južnej Európy (Stoličná, 2011). Séria výskumno-publikačných projektov nadviazala na metodiku **Etnografického atlasu Slovenska** tak, že v ňom uplatnený územný princíp nahradil princíp etnický. Výsledkom bol súbor atlasov tradičnej kultúry Slovákov v Maďarsku (1996), Rumunsku (1998), v krajinách bývalej Juhoslávie (2002), Chorvátsku (2005), Poľsku (2015), syntetizujúci **Atlas tradičnej kultúry slovenských menšín v strednej a južnej Európe** (2006) i publikácie o tejto vrstve kultúry u Slovákov v Chorvátsku (2002) a na Ukrajine (2005). Okrem autorskej a redaktorskej práce na týchto dielach vzal Mojmír Benža na svoje plecia aj prípravu zahraničných výskumných ciest, ako aj zabezpečenie prostriedkov na ich financovanie i na financovanie vydania niektorých z uvedených diel.

Slavistické bádanie, a najmä myšlienka Slovanského etnologického atlasu bola ďalšou témou, ktorá v 90. rokoch M. Benžu zaujala. V roku 1993 prijal XI. medzinárodný kongres slavistov jeho projekt tohto atlasu. Už ako predseda komisie pre tvorbu atlasu zorganizoval dve medzinárodné kolokviá a na nasledujúcom slavistickom kongrese v roku 1998 prezentoval prvé pokusné mapy z oblasti tradičného poľnohospodárstva.

S metódou kartografického spracovania údajov bola spätá aj participácia M. Benžu od roku 2006 na projekte spracovania vzniku, histórie a súčasnosti evanjelickej cirkvi a. v. na území Slovenska i tam, kde Slováci evanjelici žijú mimo neho. Výsledkom je **Historic-**

ký atlas evanjelickej cirkvi a. v. na Slovensku (2011), ktorý je ojedinelý aj vďaka tomu, že okrem historického vývoja cirkvi približuje taktiež dejiny udalostí, stavieb, škôl, územného zriadenia cirkvi až po demografický profil evanjelikov.

V škále vedeckých záujmov Mojmíra Benžu bola stále prítomná téma tradičného odevu a obuvi. V podobe kapitoly ju spracoval do publikácie *Slovakia. The European Contexts of Folk Culture* (1997) a v rámci 112 hesiel v diele *Tradičná ľudová kultúra Slovenska slovom a obrazom: elektronická encyklopédia* (2011). Je aj autorom elektronickej encyklopédie *Tradičný odev Slovenska* (2012), ktorej 3000 hesiel je prístupných na webovej stránke Ústredia ľudovej umeleckej výroby.

Odevu sa venoval aj po odchode do dôchodku v roku 2012 ako emeritný pracovník a spoluriešiteľ projektov v ÚESA SAV. V roku 2015 vyšla jeho publikácia *Tradičný odev Slovenska / Traditional Clothing of Slovakia* – prvá celoslovenská syntéza poznatkov o jednotlivých odevných súčiastkach a o odevu podľa príležitostí jeho použitia. Ďalšie dve práce – *Tradičný odev Záhoria* (2017) a *Tradičný odev Turca* (2019) – sú vôbec prvými takto zameranými etnologickými monografiami o daných regiónoch.

Nateraz posledným dielom M. Benžu – vydal ho vlastným nákladom – je kniha *Záhorie a staré lexikóny* (2020). Práca je pozoruhodná nielen sprístupnením unikátnych poznatkov z 18. – 19. storočia. Je aj príkladom vytrvalosti a koncepcnosti autora, ktorý na knihe vo viacerých etapách pracoval 30 rokov, aj jeho schopnosti prijať prekážky ako impulz pre ďalšiu prácu i ako zdroj nových pohľadov na spracúvanú problematiku (Záhorská knižnica, b. d.).

Nie je možné zaoberať sa na ploche tohto príspevku aj ďalšími aktivitami Mojmíra Benžu, ako napríklad jeho pedagogickou činnosťou, ktorú od roku 1989 vykonával na filozofických fakultách Univerzity Komenského v Bratislave, Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave i na Vysokej škole múzickým umení v Bratislave. Rovnako nie je možné ani spomenúť všetky ocenenia, ktoré ako autor alebo člen tímov získal za vedecké práce i ďalšie aktivity v spoločenských vedách. Uvediem preto len jedno: Zlatú medailu Slovenskej akadémie vied za celoživotný prínos k rozvoju vedy na Slovensku (2016).

Vedecké dielo PhDr. Mojmíra Benžu, PhD. je rozsiahle, tematicky pestré, no pritom vnútorné prepojené, a z veľkej časti rámcované kartografickou metódou. Prelína sa v ňom záujem o tradičnú kultúru obyvateľov Slovenska i príslušníkov slovenských enkláv v zahraničí so záujmom o aktuálne celospoločenské otázky späté s kategóriou etnicity. Zároveň je výsledkom neutíchajúceho zaujatia Záhorím, odkiaľ M. Benža pochádza, a taktiež sa v ňom zračí jeho permanentný záujem o smerovanie disciplíny. Viem, že vedecká práca stále tvorí dôležitú súčasť života Mojmíra Benžu. Radosť mu prináša poznanie nového, možnosť sprístupniť iným to, čo zistil, i stretnutia s ľuďmi, vďaka ktorým sa môže dívať na život ich očami. Preto mu do ďalších rokov želim predovšetkým dobré zdravie, aby sa mohol ešte venovať práci – samozrejme, ak mu bude prinášať potešenie – a aby mal aj dostatok času i príjemných príležitostí na oddych. A seba i ostatným kolegom želim, aby sme mali ešte veľa možností stretnúť sa s ním vo vzájomne podnetných rozhovoroch.

Referencie

- Babiak, J. a Surový, J. (2002). *Atlas ľudovej kultúry Slovákov v Juhoslávii*. Báčsky Petrovec: Matica slovenská v Juhoslávii.
- Bartalská, Ľ. a Benža, M. (2002). *Ľudová kultúra Slovákov v Chorvátsku*. Našice: Zväz Slovákov v Chorvátsku.
- Bartko, L. a Benža, M. (2005). *Ľudová kultúra Slovákov na Ukrajine*. Užhorod: Mystec'ka linija.
- Benža, M. (2003). Ako vznikla expozícia Človek a odev. *Etnologické rozpravy*, 10(1), 44-57.
- Benža, M. (2005). *Etnológia: odborový rubrikátor*. Bratislava: vl. n.
- Benža, M. (2012). *Tradičný odev Slovenska* [elektronický zdroj]. Trnava: E-GO s.r.o. <http://www.uluv.sk/sk/encyklopedie/tradicny-odev-slovenska/>
- Benža, M. (2015). *Atlas ľudovej kultúry Slovákov v Poľsku*. Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku.
- Benža, M. (2015). *Tradičný odev Slovenska*. Bratislava: Ústredie ľudovej umeleckej výroby.
- Benža, M. (2017). *Tradičný odev Záhoria*. Skalica: Záhorské múzeum v Skalici.
- Benža, M. (2019). *Tradičný odev Turca*. Vrútky: FOMI s.r.o.
- Benža, M. (2020). *Záhorie a staré lexikóny*. Bratislava: vl. n.
- Benža, M. (Ed.). (1998). *Atlas ľudovej kultúry Slovákov v Rumunsku*. Nadlak: Vydavateľstvo Ivana Krasku.
- Benža, M. a Kusendová, D. (2011). *Historický atlas Evanjelickej cirkvi a. v. na Slovensku*. Liptovský Mikuláš: Transcius.
- Benža, M., Slavkovský, P., Stoličná, R. (2005). *Atlas ľudovej kultúry Slovákov v Chorvátsku*. Našice: Zväz Slovákov v Chorvátsku.
- Benža, M., Slavkovský, P., Stoličná, R. (2006). *Atlas tradičnej kultúry slovenských menšín v strednej a južnej Európe*. Nadlak: Vydavateľstvo Ivan Krasko.
- Botík, J. a Slavkovský, P. (Eds.). (1995). *Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska 1*. Bratislava: Veda.
- Botík, J. a Slavkovský, P. (Eds.). (1995). *Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska 2*. Bratislava: Veda.
- Divičanová, A. (Ed.). (1996). *Atlas ľudovej kultúry Slovákov v Maďarsku*. Békéšská Čaba: Slov. výskumný ústav.
- Hajčíková, M. (Ed.). (1990). *Etnografický atlas Slovenska*. Bratislava: Veda-slov. kartogr.
- Kaňová, M. a Benža, M. (1970). *Ľudové kožuchy*. Martin: Osveta.
- Kiliánová, G. (Ed.). (2011). *Tradičná ľudová kultúra Slovenska slovom a obrazom: elektronická encyklopédia* [elektronický zdroj]. Bratislava: Ústav etnológie SAV, Koordinačné centrum tradičnej ľudovej kultúry, SĽUK. <https://www.ludovakultura.sk/>

encyklopedia/

Mruškovič, Š. (2001). K šesťdesiatke PhDr. Mojmíra Benžu, PhD. 25. 4. 1941. *Slovenský národopis*, 49(2), 235-236.

Stoličná, R. (2011). K sedemdesiatke PhDr. Mojmíra Benžu, PhD. *Slovenský národopis*, 49(2), 235-236.

Stoličná, R. (Ed.). (1997). *Slovakia: European contexts of the folk culture*. Bratislava: Veda.

Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV. (b. d.). *Výročné správy za roky 2011 – 2020*. Získané 15. 7. 2021, z <https://uesa.sav.sk/?q=sk/dokumenty>.

Záhorská knižnica. (b. d.). *Mojmír Benža: Záhorie a staré lexikóny*. Získané 2. 8. 2021, z <http://kz2020.zahorskakniznica.eu/index.php/nominovane-knihy/11-benza-mojmir-zahorie-a-stare-lexikony>.